

dem quam sæpe tetigimus, quia Deus absque promissione non potest constitui debitor simpliciter, ita ut sit injustus negando debitum; justitia autem propria, de qua locuti sumus, talis est ut hanc necessitatem debiti includat. Et confirmatur a simili, nam homo vel angelus in puris naturalibus creatus per bona opera moralia et connaturalia meretur beatitudinem naturalem, vel aliquod aliud præmium proportionatum talibus operibus; certum est autem non deberi illis ex aliqua justitia. Ad eundem vero modum comparanda sunt opera procedentia ex gratia ad præmium vitæ æternæ, seclusa promissione; esset ergo tunc condignitas, vel etiam suo modo æqualitas inter opus meritorium, et meritum præmium; non tamen esset vera justitia ex parte Dei in illius retributione.

SECTIO IV.

AN SIT IN DEO JUSTITIA LEGALIS, VEL ALIA PER QUAM MERITIS PRÆMIA RETRIBUAT ABSQUE PROMISSIONE.

1. *Prima sententia.* — *Rejicitur.* — Quæstio hæc optime in hunc locum cadit, ut post justitias particulares aliquid etiam de generali dicamus. Nasciturque præsens quæstio ex resolutione proximæ dubitationis, in qua petitur, quando non præcedit promissio dandi præmium vel proprietatem naturæ debitam, a quam virtute seu attributo Dei talis actio procedat. In qua re est vulgaris responsio pertinere hujusmodi actiones ad quamdam justitiam Dei late sumptam, quæ nihil est aliud quam decentia divinæ voluntatis, juxta sententiam Anselmi in Prosolog., cap. 10, dicentis: *Ah Deus, justus es, non quia reddis quod debes, sed quia facis quod decet te, summe bonum*; ubi secluso debito non agnoscit aliam justitiam, nisi decentiam divinæ voluntatis. Hæc vero responsio nimis generalis est; nam, ut recte notavit Scotus, in 4, dist. 46, quæst. 2, justitia Dei in illa generalitate sumpta, prout dicit condecensiam divinæ bonitatis, etiam misericordiam Dei complectitur, quia decens est Deum misereri; imo, omnia attributa, quæ in divina bonitate esse intelligimus, comprehenduntur sub illa decentia divinæ voluntatis. Potest etiam hæc decentia intelligi, et ex parte objecti, et ex parte ipsius voluntatis divinæ. Ex parte objecti, decens est Deum misereri creaturæ suæ, et reddere illi mercedem, si bene operatur; et similiter punire male operantem. Item

etiam dicere verum, si loquitur, et solvere quod promittit, maxime Deum decet. Hæc enim omnia sunt objecta voluntatis divinæ, secundaria tamen, eo modo quo in nobis actus exterior est objectum interioris actus. Formaliter etiam pertinet ad divinam voluntatem, ut in se habeat perfectionem, seu virtutem, qua naturaliter est propensa ad hæc omnia, quæ decentia sunt. Quomodo dicunt etiam Theologi cum Dionysio, sese communicare esse conveniens divinæ bonitati, id est, maxime decens. Et hanc reddunt ut potissimum rationem divinorum operum, etiam summi, qualis fuit incarnatio filii Dei. Decentia igitur divinæ voluntatis quippiam valde generale est, et omnia attributa voluntatis complectitur; non ergo recte explicatur illo modo, cujus attributi hoc opus sit; non est enim omnium simul, quia nec veritatis nec fidelitatis est, ut per se patet; nec etiam videtur esse liberalitatis aut misericordiæ, cum in eo spectetur aliqua ratio debiti.

2. Nihilominus dici potest hoc opus non esse extra latitudinem misericordiæ, seu generalis beneficentiæ, quæ est veluti actus exterior amoris. Primo quidem, quia, ut supra dicebam, hoc debitum proprium nullum est ex parte Dei, sed potius ex parte creaturæ est quædam indigentia cum quadam proportione rei indigentis ad aliam, quam postulat ad suum convenientem modum, etc.; ergo tale debitum donare non est extra latitudinem misericordiæ; ut, si diceremus terræ sitiienti deberi aquam, ut germinare possit, non properterea excluderemus quin pluviam congruentem suo tempore illi tribuere, sit opus misericordiæ. Unde David, misericordiam a Deo postulans aiebat: *Anima mea sicut terra sine aqua tibi*. Secundo, idem explicari potest, quia supra dicebamus misericordiam, quando inter multos fit, etiam servare suam proportionatam distributionem, sicut charitas servat ordinem suum. Sic ergo, quamvis Deus, dando rebus proprietates, vel concursus, servet proportionem ad uniuscujusque naturam, hoc non tollit, quin illa sit quædam prudens distributio intra latitudinem misericordiæ seu beneficentiæ contenta.

3. Quæ quidem responsio satisfacere posset, si res solas naturales, et proprietates vel concursus singulis debitos spectarem; considerando tamen multa alia, quæ sub divina providentia continentur, non videtur omnino satisfacere. Primo, quia in punitione malorum non habet locum illa consideratio, et ta-

men ibi aliqua ratio justitiæ et debiti intercedit. Secundo, quia in præmio etiam honorum aliquid amplius intervenire videtur, quam misericordia, etiam seclusa promissione; namque non solum indigent præmio, sed etiam secundum quamdam specialem decentiam illis debitum est. Tertio, idem fit argumentum in Christi humanitate, cui dicimus ratione assumptionis deberi gratiam, virtutes, etc. Et tamen non videtur illa esse sola misericordia, sed major quædam decentia, quæ fere moralis necessitas censetur. Simileque argumentum sumi potest ex aliis operibus providentiæ divinæ, in quibus Deus servat eam proportionem vel ordinem rerum, qui statui vel commodis universi maxime expedit. Neque satis est dicere hujusmodi providentiæ opera pertinere ad sapientiam et prudentiam divinam, nam hoc est verum ex parte intellectus; nihilominus tamen iudicio prudentiali intellectus respondet in voluntate aliqua virtus, seu perfectio, quæ operatur secundum tale iudicium prudentiæ. Et de hac inquirimus quæ sit respectu talium actionum.

Quæstionis resolutio.

4. Propter hæc posset poni in Deo quoddam attributum ratione distinctum ab aliis, quod justitia generalis, seu providentialis, ut sic dicam, vocetur. A qua sententia non videtur abhorre Scotus, in 4, dist. 46, q. 3, ubi, tractans de distinctione inter misericordiam et justitiam Dei, distinguit duplicem acceptionem justitiæ. Una est prout significat decentiam divinæ bonitatis. Et hoc modo ait misericordiam non condistingui a justitia, sed sub illa comprehendit, ut paulo antea nos objiciebamus. Alio modo ait justitiam sumi, prout respicit aliquo modo justum ex parte creaturæ, quatenus scilicet unaquæque exigit quod suæ naturæ vel actioni proportionatum est; et hoc modo ait justitiam Dei esse attributum ratione distinctum a misericordia Dei. Et eandem fere distinctionem supponit ibi Richardus, art. 2, q. 2, quamvis ille justitiam, prout condistinguitur a condecensiam divinæ bonitatis, solum declarat in ordine ad merita vel demerita hominum; Scotus vero latius de illa loquitur, et locum habere censet etiam circa res naturales, prout unicuique attribuitur secundum exigentiam ejus. Obscurius vero Alens., prima parte, quæstione trigesima nona, membr. secundo, distinguit justitiam (etiam prout significat decentiam

divinæ bonitatis) a misericordia, quam dicit esse *superabundantiam pietatis divinæ*; quibus verbis videtur idem significare, nimirum misericordiam esse, quando nulla omnino ratio debiti seu exigentiæ ex parte creaturæ intervenit; justitiam vero esse quoties hæc intercedit. Unde cum hi auctores, præsertim Scotus et Alens., non ponant in Deo propriam justitiam commutativam, constituere videntur in Deo aliud genus justitiæ latius dictæ, quæ sit attributum distinctum a misericordia, et ab aliis attributis specialibus. Hæc ergo sententia videtur mihi probabilis, si non excludat ea quæ de propria justitia hactenus diximus, ut recte explicetur; quod nos per proportionem ad ea, quæ de justitia humana Arisoteles dixit, declarare conabimur.

5. *Triplex acceptio justitiæ generalis.* — *Prima.* — *Secunda.* — *Tertia.* — Distinguunt ergo Theologi et Philosophi morales in nobis duplicem justitiam, scilicet generalem et specialem; et hanc posteriorem subdividunt in distributivam et commutativam, de quibus jam satis dictum est. Justitia vero generalis, ut supra tetigi, tribus modis dici potest: primo, universalitate prædicationis. Et hoc modo quælibet virtus est justitia, et quatenus omnis virtus in suo medio servat debitam proportionem, æqualitatem quamdam constituere videtur. Nunc vero non agimus de hac acceptione justitiæ; sic enim nihil aliud est justitia generalis, quam virtus in genere suo. Secundo modo dicitur justitia generalis collectione, quo modo justitia Christiana dicitur esse gratia cum contentu virtutum omnium et donorum infusorum, ut insinuat Concilium Tridentinum, sess. 6, c. 7, et moraliter dicitur homo justus, qui omnibus virtutibus ornatus est. Et justitia generalis hoc modo sumpta, et ad Deum applicata, nihil aliud est quam decentia divinæ bonitatis; et secundum rationem distinguendo attributa, est collectio omnium virtutum moralium, quæ in divina voluntate esse intelliguntur; secundum rem autem et adæquatam rationem formalem, est rectitudo et bonitas simplicissimæ divinæ voluntatis. Ideoque nec de hoc modo justitiæ generalis nunc loquimur. Tertio ergo modo dicitur justitia generalis, tantum in materia vel causalitate, licet in suo esse sit etiam virtus specialis. De hac autem justitia, quæ legalis etiam appellatur, est controversia inter Scholasticos, an detur in nobis talis justitia, distincta non solum a commutativa et distributiva, sed etiam ab obe-

dientia, per quam legibus paremus, et a pietate, per quam non solum parentes sed etiam patriam prosequimur; et a charitate, qua, post Deum, communem bonum Reipublicæ maxime diligimus, et ad illud possumus actiones illarum virtutum referre.

Justitiæ legalis ratio declaratur.

6. Sed, quoniam prolixum esset et præter præsens institutum singulas de hac re opiniones referre et examinare, quæ mihi magis placet, et D. Thomæ doctrinæ videtur conformior, est dari in nobis justitiæ legalem distinctam a reliquis virtutibus moralibus; ab illis quidem, quæ versantur circa passiones, quia non circa illas, sed circa operationes versatur; ab aliis vero, quæ etiam sunt circa operationes ad alterum, et sunt partes potentiales justitiæ, quia non est pars potentialis, sed subjectiva; ab aliis autem partibus subjectivis, ut sunt justitia commutativa et distributiva, quia in subjecto respicit quemdam peculiarem modum juris, distinctum a juribus quæ aliæ justitiæ respiciunt. Si enim hæc justitia legalis vera justitia est, ut supponimus, necesse est ut jus aliquod pro objecto habeat, illudque alteri reddat, vel illæsum conservet; et eadem ratione, ut sit distincta justitia, necesse est ut aliquod jus sibi proprium et speciale respiciat. Et in hoc explicando est tota difficultas. Ad quam declarandam uti soleo distinctione vulgata apud Juristas de duplici dominio, scilicet universali seu alto, et particulari seu inferiori, vel basso, ut ipsi loquuntur. In Republica enim unaquæque persona habet proprium suarum rerum dominium, vel etiam aliqua communitas particularis, vel tota civitas, quasi unius personæ vicem habens, aliquarum rerum habet specialem proprietatem et dominium. Et Rex etiam, quantumvis persona publica sit, habet particulare jus in eas res quarum est specialis dominus. Et hoc jus est, quod proprie respicit et servat justitia commutativa in quacumque persona vel communitate inveniatur; quia materiale est, et quasi per accidens, quod tale jus sit in communitate, vel in persona publica aut particulari, semper enim est ejusdem rationis. Præter hoc vero habet Respublica, vel Rex, quatenus est publica persona, in quam Respublica jura sua transtulit, habet (inquam) dominium quoddam altum, id est, superioris ordinis in bona omnium civium, et particula-

ria omnium, quod non excludit privatum dominium illorum, sed eo non obstante confert ad utendum illis bonis in communem Reipublicæ utilitatem, quando necessitatis articulus id postulaverit. Et ratione hujus juris tenetur quodlibet Reipublicæ membrum sua propria bona non subtrahere, vel denegare Reipublicæ, quando ad hujusmodi usum fuerint necessaria. Imo non solum circa res externas habet Respublica hoc genus domini vel juris, sed etiam circa ipsas personas et actiones earum, imo et circa vitam ipsam, non ut illam suo arbitrio possit tollere, sed ut cuicumque morali periculo, si necessarium fuerit, eam exponere juste valeat.

7. *Justitia legalis respicit jus altum Reipublicæ. — Cur dicitur generalis.* — Virtus ergo, quæ unumquodque Reipublicæ membrum inclinatur, ut suo modo, et quantum ad ipsum spectat, hoc jus suæ Reipublicæ tribuat, vel illæsum custodiat, specialis quædam justitia est distincta a commutativa et distributiva; nam respicit distinctam rationem juris et debiti, ut dicta declaratione cum omnibus superioribus traditis satis constat. Et peculiari etiam modo habet respectum ad alterum; respicit enim Rempublicam, ut totum quoddam habens peculiarem modum juris ad bona singulorum membrorum, quod non habent aliæ justitiæ, ut constat. Ac propterea hæc justitia generalis dicta est, vel ex parte illius ad quem ordinatur, et respectu etiam juris quod respicit; nam cum sit cujusdam totius politici, est quasi generalis omnium personarum, quæ sunt partes illius totius; vel etiam dicitur generalis causalitate, quia ad hunc finem communis boni Reipublicæ aliarum virtutum actiones imperare potest, non sub ea ratione qua charitas vel pietas, sed sub hac speciali, quæ est reddere Reipublicæ prædictum jus, quantum, scilicet, ad hunc finem usus aliarum virtutum esse potest necessarius. Vocatur etiam hæc justitia legalis, non quia ad illam per se et formaliter spectet parere legibus, hoc enim obedientiæ est; sed quia, sicut lex, ut justa sit, debet commune bonum primario respicere, ita hæc justitia illud maxime procurat.

Justitiæ legalem in Deo proprie non esse, sed providentialem.

8. Ex his intelligere licet justitiæ legalem in sua proprietate sumptam non posse Deo

formaliter attribui, quia in suo conceptu formali imperfectionem includit, nimirum quod sit ad alterum tanquam superiorem, et quod respiciat jus et bonum alterius, tanquam altius et excellentius, quam proprium, scilicet, ut bonum totius et commune. Deus autem respectu nullius communitatis potest comparari ut pars, nec jus aut bonum alterius tanquam excellentius respicere; non ergo potest formalis justitia legalis Deo convenire. Possumus autem intelligere loco illius habere Deum virtutem quamdam justitiæ, quæ non respicit debitum ex promissione vel pacto, sicut propria justitia, de qua prius locuti sumus; sed respicit tantum debitum providentiæ modum, quem Deus vel rebus, vel potius suæ sapientiæ et bonitati debet, supposito quod et res creare et gubernare voluit. In hoc enim objecto quædam honestas et conformitas ad rectam et prudentem rationem invenitur. Quapropter non est dubium quin velle ex hoc motivo rebus creatis convenienter providere, honestus actus sit, ac proinde speciale attributum in divina voluntate requirens. Deinde illud motivum operandi, neque ad misericordiam, neque ad liberalitatem spectat proprie; nam habet specialem rationem honestatis valde distinctam; nam misericordia, verbi gratia, in suo actu solum respicit miseriam alterius, ut sublevandam. Ratio operandi in hoc actu est longe diversa, nimirum ut opus Dei ab ipso habeat modum, et ordinem, et speciem convenientem secundum divinam sapientiam, et artem, et prudentiam. Quæ convenientia, licet per divinam sapientiam reguletur, fundatur tamen in proportionem aliqua ipsarum rerum inter se, quæ interdum accipitur inter particularem naturam et proprietatem ejus, vel actionem; interdum vero ac principalius inter unamquamque rem particularem, et bonum seu ordinem totius universi.

9. *Providentia qua modus iste servatur dici potest justitia, et quare.* — Virtus ergo quæ (ut nostro modo loquamur) inclinatur divinam voluntatem, ut hanc proportionem et perfectionem in suis operibus servet, distincta est secundum rationem a misericordia, et a fortiori ab aliis moralibus virtutibus. Et ideo non immerito justitia vocatur, quia, licet per se sumpta, nunquam operetur debito proprio justitiæ, et ideo propria justitia non sit, imitatur tamen illam, quia respicit aliquale debitum, et proportionem, seu commensurationem aliquam rerum inter se cum communi

bono. Ut autem hoc ipsum indicetur, scilicet, hanc justitiæ non esse omnino propriam, vocare illam possumus, ut supra dicebam, justitiæ providentiæ, seu providentialem, in quo etiam munus ejus significatur. Quod uno verbo comprehensum videtur a Sap., c. 11, dum dixit, *omnia in numero, pondere et mensura Deum disposuisse*. Nam sicut est perfectio divini intellectus hæc in omnibus rebus comprehendere, ita est perfectio divinæ voluntatis hæc servare in suis operibus propter quamdam æquitatem et proportionem in hac rerum dispositione inventam.

10. *Varia opera quæ pertinent ad hanc justitiæ.* — Unde varia opera ad hanc justitiæ pertinent, quæ nonnullis exemplis explicare oportet, ut hujus attributi necessitas magis intelligatur. Primum et optimum est, quod supra tetigimus, de ornamentis gratiæ et scientiæ collatis humanitati Christi ratione unionis; in illis enim tribuendis non solum respexit Deus rationem misericordiæ et liberalitatis, sed maxime exigentiam quamdam et condecenciam Verbi uniti, quæ tanta est, ut censeatur maxime pertinere ad divinam sapientiam non aliter naturam assumere. Eadem ergo ratione pertinet hoc ad perfectionem divinæ voluntatis, adeo ut quidam et graves Theologi dixerint oppositum repugnare rectitudini illius voluntatis. Nobis autem satis est hoc illi esse maxime consentaneum; nam hinc fit ut in se habeat virtutem inclinantem ad hanc convenientiam et proportionem servandam, quæ non potest esse alia nisi hæc justitia. Quod si loqueremur solum de illo auxilio vel regimine, quo indiget illa humanitas unita, seu ejus voluntas, ut exerceat impeccabilitatem quam per unionem est assecuta, jam illa non est qualiscumque convenientia, sed omnino necessaria ad rectitudinem divinæ voluntatis. Et ideo hæc etiam justitia omnino imperat ut servetur talis providentiæ modus circa voluntatem sic deificatam. Præterea ad hanc virtutem spectat, quod Theologi dicunt, naturam uniendam Deo hypostatice, vel ex necessitate absoluta, ut quidam volunt, vel saltem ex maxima quadam decentia et convenientia, debuisset esse rationalem, seu intellectualem, et inferiorem naturam non habere ad hoc congruentem proportionem; hanc enim observare et tenere in opere faciendo, ad hanc justitiæ pertinuit; debebatur enim suo modo dignitati divinæ personæ, ut si natura aliqua illi unienda esset, illa esset intellectualis; et hoc dictabat divina

sapientia, cui se conformavit divina voluntas ex perfecta inclinatione, et virtute sua, quæ non potest esse alia, secundum rationem specificam concepta, nisi justitia.

11. Et ad hunc modum discurre repossimus in operibus gratiæ gratum facientis. Et in primis, si illa consideremus prout ordinantur etiam ad unionem hypostaticam, quamvis in aliis personis extra Verbum fiant, ad hanc virtutem etiam spectant. Ut quod fœmina, quæ futura erat mater Dei, condignis ornamentis gratiæ præveniretur, ac perficeretur, huc spectavit; ut, verbi gratia, quod absque peccato originali conciperetur; nam, licet alia ratione illud fuerit opus gratiæ respectu Virginis, et sub alia fuerit opus rigorosæ justitiæ respectu meritorum Christi, per se tamen comparatum et ad Verbum incarnandum, et ad dignitatem Matris Dei, fuit opus justitiæ providentialis; quia in eo est debita proportio et convenientia, quam divina sapientia proponit ut per sese maxime decentem, et suo modo debitam Verbo incarnando, et divina voluntas ex vi hujus virtutis illam amplectitur. Et simili modo, ne prolixior sim, potest quis discurre in aliis operibus et donis gratiæ, tam collatis specialiter aliquibus personis, quam prædestinatis omnibus, vel etiam reprobis, seu omnibus communiter, nam in omnibus invenire possumus aliquam rationem hujus justitiæ; huc enim spectat, quod Deus det omnibus sufficientem gratiam, cum omnes ad beatitudinem æternam ordinet, quantum in ipso est, et sic de aliis; hæc enim justitia non excludit misericordiam et gratuitam donationem, et ideo etiam circa peccatores exerceri potest.

Præterea in operibus etiam naturæ intelligitur facile hic modus justitiæ, et in eis plerumque ponunt exempla D. Thomas et alii Theologi. Solum observare oportet, non tantum in operibus naturæ particularis, sed etiam universalis, ut Philosophi appellant, justitiam hanc intercedere; nam quod terra sit aquis discooperta, non particulari naturæ, sed universali debitum est; et similiter, quod aqua ascendat ad replendum vacuum; hæc ergo et similia ita providere ex parte divinæ voluntatis ad hanc justitiam spectat. Denique si moralem (ut ita dicam) providentiam spectemus, inveniemus exempla non dissimilia. Nam, quod Deus imponat hominibus præcepta non solum recta, et possibile, sed etiam illis accommodata et proportionata, hujus justitiæ opus est; et ad eam pertinet,

ne nullum opus bonum irremuneratum relinquat, etiam in hominibus alias pravis, ut Augustinus vult, et D. Thomas egregie explicat 1. 2, quæst. 21, art. 4. Quod item cum proportionem locum habet in malorum operum punitione, ut statim dicimus.

12. Ex his ergo satis constat munus hoc justitiæ, et necessitas ejus, et maxima proportio quam habet ad Deum, ut supremum gubernatorem et provisorem omnium; ut etiam D. Thomas significavit loco proxime citato, atque etiam 1 p., q. 21, art. 1; et eleganter Tertullianus, l. 2 contra Marcion., c. 11 et seq., ubi de hac justitia loqui videtur, cum ait justitiam esse tutelam bonitatis, quia bonitas, nisi justitia regatur, non erit bonitas; et rursus: *Bonitas Dei operata est mundum, justitia modulata est*; quod late prosequitur. Et postea concludit: *Ita omne hoc justitiæ opus procuratio bonitatis est*, etc.; et infra: *Justitia etiam plenitudo est bonitatis ipsius exhibens Deum perfectum*. De hac etiam justitia potest exponi Anselmus in Prosolog., c. 11, cum ad Deum ait: *Justum quippe est te sic esse justum, ut justior nequeas cogitari; quod nequaquam esses, si tantum bonis bona, et non malis mala redderes; justior enim est qui et bonis et malis, quam qui bonis tantum merita retribuit*. Quanquam enim ibi Anselmus de justitia latissime loquatur, illa tamen verba optime huic justitiæ quadrant. Et quod ipse dicit de retributione bonorum et malorum, possumus nos extendere ad omnem redditionem ex aliquo debito vel proportionem, juxta exempla superius posita. Imo si illa ratio recte inspiciatur, ad confirmanda omnia quæ de divina justitia diximus, valere potest.

Dicta justitia cur generalis dici possit.

13. Ex his etiam facile intelligitur quo sensu et titulo hæc justitia generalis appellatur; non enim ita vocatur, quia omnem virtutem formaliter comprehendat in suo præciso conceptu, ut patet ex dictis de significatione hujus vocis in secunda ejus significatione; ex his etiam quæ de ratione operandi hujus virtutis diximus, ostendendo in illa speciale motivum honestatis et rectitudinis distinctum a reliquis. Unde perturbare neminem debet, quod in actu vel materia hujus justitiæ, sæpe, aut etiam semper inveniri possit alia ratio operandi, pertinens ad

aliud attributum, misericordiæ, liberalitatis, aut beneficentiæ ex amore; hoc enim etiam in aliis attributis misericordiæ, liberalitatis, etc., invenietur. Imo et in humanis virtutibus, quæ non solum ratione, sed etiam re distinguuntur, sæpe contingit ut in eadem materia plura motiva diversarum virtutum inveniantur; hoc ergo non impedit quominus hæc justitia speciale attributum in Deo sit, ex speciali ac proprio motivo. Dicitur ergo generalis, primo, ex parte materiæ et rerum in quibus versatur, sicut etiam providentia Dei generalis dicitur. Deinde potest hæc dici generalis justitia, quia omnem justitiam quodammodo imitatur; nam, quatenus unicuique naturæ præstat quod illi adæquate debetur, formam quamdam servat commutativæ justitiæ; quatenus vero in universo omnia collocat secundum uniuscujusque dignitatem, justitiam distributivam imitatur. At vero quatenus commune bonum totius universi principaliter procurat, et leges fert toti communitati maxime convenientes, quamdam analogiam habet ad justitiam legalem; merito ergo etiam hac ratione generalis justitia vocari potest.

14. Hoc vero non impedit quominus, præter hanc justitiam, ponenda sit in Deo illa eminens justitia commutativa et distributiva, quam supra explicuimus; habet enim munus longe diversum, quod est servare pacta et conventiones factas cum creaturis rationalibus; sicut etiam fidelitas est attributum distinctum ab utraque justitia, quia respicit aliam rationem debiti. Et e contrario declarari potest, quia hæc justitia generalis regulariter solum respicit debitum decentiæ specialis, fundatum in tali rerum proportionem; justitia vero propria atque etiam fidelitas respiciunt debitum necessitatis, quod Deo non repugnat, ex suppositione prioris voluntatis ejus, ut alibi diximus. Unde fit ut, in operibus fidelitatis et propriæ justitiæ, Deus debitum negare non possit, quia neque infidelis, neque injustus esse potest, cum se ipsum negare non possit, ut Paulus dixit. In operibus autem prioris justitiæ, fere semper potest ea negare, nec propterea injustus erit, ut recte declaravit Scotus in 4, dist. 46, q. 1, circa finem; quia illa condecentia justitiæ, quæ videtur esse in una creatura respectu rei sibi proportionatæ, est particularis, quæ propter aliam universalem præmitti potest sine injustitia, etiam in rectitudine illius justitiæ. Denique honestas, quam in

actu illius virtutis explicuimus, solum ostendit per sese esse convenientem, et regulariter spectare ad majorem perfectionem, non tamen esse necessarium simpliciter ad rectitudinem voluntatis, saltem regulariter loquendo.

SECTIO V.

QUIDNAM IN DEO SIT VINDICATIVA JUSTITIA.

1. *Ostenditur Scriptura.* — Hæc tandem quæstio ad hujus materiæ complementum necessaria est; et in argumentis etiam supra tactis postulatur, facileque ex dictis expediri potest; a qua, scilicet, virtute vel attributo in Deo sit affectus vindicativæ justitiæ. Supponimus enim tanquam certum in Deo esse hujusmodi affectum vindictæ, quia in Deo est voluntas puniendi delicta, quæ punitio est ipsa vindicta, vel vindicatio; voluntas autem ejus vocatur virtus vindicativa, quæ pars justitiæ ponitur ab omnibus Philosophis. Et hunc affectum et effectum ejus passim tribuunt Scripturæ Deo; nunc sub nomine vindictæ, ad Rom. 12: *Mihi vindicta; ego retribuam, dicit Dominus*; et Luc. 18: *Deus autem non facit vindictam electorum suorum*; nunc sub nomine iræ, ut ad Ephes. 5: *Venit ira Dei in filios diffidentiae*; nunc vero sub nomine justitiæ, ad Rom. 1 et 2, et Epist. 2 ad Thessal., c. 1; et Apoc. 19: *Vera et justa judicia sunt ejus qui judicavit de meretrice magna, quæ corripuit terram in prostitutione sua, et vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus ejus*. Procedit ergo a Deo propria et formalis vindicta de peccatis; cumque omnia operetur per voluntatem suam, necesse in eo est ut sit affectus et voluntas talis vindictæ, qui affectus, ira, et justitia vindicativa seu punitiva appellatur.

De ira Dei.

2. *An in Deo sit propria ira.* — *Resolutio dubii.* — Et quidem de priori appellatione dubitari solet, an sit propria et formalis, vel solum metaphorica; nam Patres communiter tractantes loca Scripturæ, in quibus affectus hic Deo tribuitur, metaphorice illa interpretari videntur. Lactantius autem, lib. de Ira Dei, ex professo contendit illam locutionem esse propriam, quia de ratione iræ nulla imperfectio est, et propriissime servatur in affectu pu-